

Η ΜΟΣΧΟΠΟΛΗ – Ο ΦΕΥΓΑΛΕΟΣ ΚΟΜΗΤΗΣ

Η Μοσχόπολη κατατάσσεται αναμφισβήτητα στις σπουδαιότερες πνευματικές εστίες, όχι μόνο του Ηπειρωτικού, αλλά ολόκληρου του υπόδουλου

Ελληνισμού. Αποτελεί την ιστορική επιβεβαίωση όσον αφορά τις ικανότητες του ηπειρωτικού κόσμου για την αναδείξει της ευρωστίας του, αξιοποιώντας και επωφελούμενος από τις διεθνείς συγκυρίες και συναγωνιζόμενος τα επιτεύγματά του. Η λαμπρότητά της θα πρέπει να αναζητηθεί ακριβώς στην γνωστή ηπειρωτική ικανότητα να μπορεί να προηγείται του γύρω περιβάλλοντος και στην ηπειρωτική αγάπη για την πατρίδα.

Διαφορετικά από τα Ιωάννινα υπήρξε ένα φευγαλέο λαμπρό άστρο στη μακρόχρονη ιστορία της Ηπείρου. Επίσης, σε περίπτωση που το διαφωτιστικό κίνημα των Ιωαννίνων απόβλεπε στην εθνικοποίηση της οικουμενικότητας του Ελληνισμού, η γρήγορη και απaráμιλλη ανάπτυξη του Ελληνισμού στην Μοσχόπολη, έδινε το δικαίωμα να κρατήσει αναμένει τη φλόγα της βαλκανικής οικουμενικότητας του ελληνικού πολιτισμού, τροφοδοτώντας έτσι την ιδέα του Ρήγα Φεραίου Βελεστινλή.

Ο χρονικός της κύκλος εί ναι αλήθεια ότι έκλεισε γρήγορα, η συνεισφορά και η αναλαμπ ή του φωτός της στα ελληνικά γράμματα και πολιτισμό, ξεπέρασαν κάθε προσδοκία. Εντούτοις, αποτελεί την ανάγλυφη ιστορική απόδειξη των σχέσεων που

καθορίζει με τον πολιτισμό και κατ' επέκταση με τον Ελληνισμό τον αλβανικό στοιχείο μνημένο στο ισλαμισμό. Προσπαθώντας να δείξει αφοσίωση και πίστη στην κεντρική εξουσία της Πύλης προβαίνει εύκολα στην καταστροφή του αντιπάλου, που τον θεωρεί κοινό και είναι ο πολιτισμός. Στο τέλος – τέλος έρχεται ως σφραγίδα των συμπλεγμάτων ενοχής και κατωτερότητας, τα οποία μόνο αυτά είναι ικανά να οδηγήσουν σε τέτοιες καταστροφές.

Το εσωτερικό του Αγ. Νικολάου

Μέσα σε λιγότερο από έναν αιώνα, η Μοσχόπολη κατάφερε να αναδειχτεί μια από τις μεγαλύτερες και σημαντικότερες πόλεις με αμιγή χριστιανικό πληθυσμό στην επικράτεια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Από το 1720, ήταν η πρώτη πόλη με ελληνικό τυπογραφείο στην Ευρωπαϊκή Οθωμανοκρατορία. Οι δρόμοι του πλούτου και

πολιτιστικής ισχύς διανοίγονταν από την Οδησό και την Βουδαπέστη μέχρι τη Βιέννη και τη Βενετία. Η ενεργώ συμμετοχή της στα δρώμενα της εποχής, όπως και τα Ορλωφικά, ήταν ένα επιπλέον προτέρημα της Μοσχόπολης, αλλά που λειτούργησε ως αλεξικέραυνο στη δική της ιστορική πορεία.

Οι δραστήριοι και φιλοπρόοδοι λόγιοι Μοσχοπολίτες, εντόπιζαν στην παρουσία και συνύπαρξη των πολιτισμικών και εθνολογικών διαφορετικοτήτων την

δυνατότητα εξέλιξης, πιστεύοντας ακράδαντα ότι ο δικός τους ελληνικός πολιτισμός θα τελεσφορούσε στην πρόοδο όλων των λαών της Βαλκανικής.

Ο κύκλος των σπουδών που προσέφεραν τα σχολεία της ήταν ίσως από τους ανώτερους που ένας χριστιανός μπορούσε να παρακολουθήσει τότε στα Βαλκάνια, καθιστώντας ουσιαστικά τη Μοσχόπολη σε ένα από τα σημαντικότερα κέντρα του Ελληνικού Διαφωτισμού. Πολλοί νέοι της Μοσχόπολης και μαθητές των σχολείων της, που έρχονταν εδώ από άλλα μέρη συνέχιζαν τις σπουδές τους σε σχολές και ιδρύματα της Αυστροουγγαρίας, της Γερμανίας, της Ιταλίας, μέχρι και της Ολλανδίας. Δίκαια λοιπόν δόθηκε στη Μοσχόπολη ο τίτλος της "Νέας Αθήνας" ή και του «Νέου Μιστρά».

Τα σχολεία στην Μοσχόπολη λειτουργούσαν από τα μέσα του 17^{ου} αιώνα. Όμως από τα 1700 είναι ιστορικά επιβεβαιωμένη η πορεία τους, στα οποία δίδαξαν οι επιφανέστεροι της εποχής Ηπειρώτες (και όχι μόνο) άνθρωποι των γραμμάτων. Από το 1730 στο εκπαιδευτικό περιεχόμενο του ελληνικού σχολείου, μαζί με τα γραμματικά και τα εγκύκλια μαθήματα εφαρμόστηκε η διδασκαλία της φιλοσοφίας, σύμφωνα με την νεοαριστοτελική μέθοδο. Στα 1744 στη σχολή της Μοσχόπολης προστέθηκε και ένας ανώτερος κύκλος σπουδών και η σχολή μετονομάστηκε «Νέα Ακαδημία», η οποία στα 1750 στεγάστηκε σε ένα μεγαλοπρεπές χτίριο ονομαζόμενο «Ελληνικό Φροντιστήριο». Πρόκειται για ένα από τα σπουδαιότερα ελληνικά εκπαιδευτικά ιδρύματα σε όλη την οθωμανική αυτοκρατορία .

Ιδιαίτερη θέση στην πολιτιστική ανάπτυξη της Μοσχόπολης υπήρξε η σπανιότατη βιβλιοθήκη της. Στον εμπλουτισμό της συνέβαλαν οι πλούσιοι Μοσχοπολίτες, αλλά περισσότερο οι γνωστοί φιλόλογοι, θεολόγοι, ποιητές, όχι μόνο από την Μοσχόπολη, αλλά και από άλλα μέρη της βαλκανικής και της Ευρώπης. Περιείχε εκδόσεις αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων, πατερικά κείμενα και σπάνια βιβλία που εκδίδονταν κατά καιρούς στην Ευρώπη.

Από κοινού με την πόλη η βιβλιοθήκη γνωρίζει τρεις καταστροφές. Το 1769, λόγω της συμμετοχής της στην προετοιμασία της εξέγερσης του 1769 ([Ορλωφικά](#)), η υπέστη λεηλασίες από μουσουλμάνους Αλβανούς (Τουρκαλβανούς). Σημαντικές καταστροφές έγιναν και κατά τον ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1877-1878. (Καταστράφηκαν άλλοι 1700 τόμοι από τη βιβλιοθήκη της πόλης). Δέχτηκε τη χαριστική βολή από τις συμμορίες του Ουράν Μπούτκα στα 1916. (Ο Ουράν Μπούτκα θεωρείται στην Αλβανία ένας από τους μεγάλους πατριώτες.)

Ασφαλώς, το γεγονός που δίνει την ιδιαίτερη επιφάνεια στη Μοσχόπολη, είναι **το ελληνικό τυπογραφείο**, το δεύτερο μετά εκείνου της Κωνσταντινόπολης το 1627. **Το μετέφερε από τη Βιέννη ο Μοσχοπολίτης ιερομόναχος, Γρηγόριος Κωνσταντινίδης**. Το τυπογραφείο έδωσε μεγαλύτερη ώθηση στην πνευματική ακτινοβολία της πόλης. Εκεί είδαν το φώς της δημοσιότητας θεολογικά και κοσμικά βιβλία. Σημασία έχει το γεγονός ότι για την έκδοση ενός βιβλίου υπήρχαν αυστηρά κριτήρια σε σχέση με την ποιότητα του περιεχομένου.

Μέσα σε εκείνες τις εποχές, που οι διάφορες εθνικιστικές τάσεις ήταν ακόμα άγνωστες έννοιες στα Βαλκάνια της εποχής, οι Μοσχοπολίτες άνθρωποι των γραμμάτων δεν έβλεπαν κίνδυνο, αλλά πρακτικό όφελος στην καταγραφή και τη μελέτη της βλάχικης, της αλβανικής και της βουλγαρικής γλώσσας. Η συγγραφή και η έκδοση των λεξικών αποσκοπούσε περισσότερο στην ενίσχυση της ελληνικής παιδείας των διάφορων αλλόγλωσσων, χριστιανών. Το 1770 εκδόθηκε στη Βιέννη το βιβλίο "Πρωτοπειρία" του **Θεόδωρου Αναστασίου Καβαλλιότη**. Στο βιβλίο αυτό περιλαμβάνεται λεξικό 1.170 λέξεων της απλής νεοελληνικής ή ρωμείκης γλώσσας, της βλάχικης και της αλβανικής.

Ο Θεόδωρος Αναστασίου (1718-1789). Υπήρξε ένας από τους πιο λαμπρούς Μοσχοπολίτες δασκάλους και κορυφαία μορφή των ελληνικών γραμμάτων.

Ήταν **Μακεδόνας** λόγιος, από τις σημαντικότερες πνευματικές μορφές του ελληνικού κόσμου τον 18^ο αιώνα. Γεννήθηκε στην **Καβάλα**, γι' αυτό και ονομάστηκε **Καβαλιώτης**. Λόγω της ευφύιας του και της κλίσης του προς τα γράμματα, το Σωματείο των Χαλκέων τον έστειλε στα **Γιάννενα** για να μαθητεύσει στον **Ευγένιο Βούλγαρη**. Αφού μαθήτευσε εκεί αρκετό καιρό, ακολούθησε τον Βούλγαρη και στην **Κοζάνη** για να συνεχίσει τις σπουδές του. Αργότερα έφθασε στη **Μοσχόπολη**, όπου έζησε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του, και για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα (1743-1769) διετέλεσε καθηγητής και διευθυντής (από το 1750) της **Νέας Ακαδημίας**. Παντρεύτηκε και χειροτονήθηκε ιερέας.

Μετά από λίγο ονομάστηκε μέγας πρωτοπάπας. Αφού δίδαξε για πολλά χρόνια, πήγε στην Πόλη και διορίστηκε από τον Πατριάρχη ιεροκήρυκας της πρώτης Ιουστινιανής Αχριδών. Αποδήμησε στη **Γερμανία** αναζητώντας περαιτέρω μόρφωση. Επέστρεψε στην Μοσχόπολη και απεβίωσε το **1786**.

Την προσπάθεια αυτή συνέχισε ένας από τους σημαντικότερους δασκάλους της Νέας Ακαδημίας, ο ιερομόναχος Δανιήλ ο Μοσχοπολίτης με το έργο "Εισαγωγική Διδασκαλία περιέχουσα. Λεξικόν Τετράγλωσσον των τεσσάρων κοινών διαλέκτων, ήτοι της απλής Ρωμαϊκής, της εν Μοισία Βλαχικής, της Βουλγαρικής και της Αλβανικής", το οποίο εκδόθηκε ή γράφηκε στη Μοσχόπολη το 1764 και ακολούθησαν εκδόσεις στη Βιέννη το 1794 και το 1802.

Ο Δανιήλ Μοσχοπολίτης (1754 - 1825) υπήρξε γνωστός **Βλάχος** λόγιος από την **Μοσχόπολη**, μαθητής του **Θεόδωρου Καβαλιώτη**, καθηγητή και διευθυντή της **Νέας Ακαδημίας Μοσχοπόλεως**. Ο Δανιήλ υπήρξε ιδιαίτερα γνωστός ως λόγιος και καθηγητής της Νέας Ακαδημίας, του περίφημου εκπαιδευτικού ιδρύματος που λειτουργούσε στην Μοσχόπολη τον 18^ο αιώνα. Ήταν επίσης ο πρώτος που συνέγραψε τετράγλωσσο λεξικό (**ελληνικό, βουλγαρικό, βλάχικο και αλβανικό**) το **1794**. Το έργο αυτό αποσκοπούσε στον

εξελληνισμό μη ελληνόφωνων πληθυσμών των **Βαλκανίων**. Το 1802 ανέλαβε διευθυντής του σχολείου της Μοσχόπολης.

Στο προοίμιο του έργου χαρακτηριστικά αναφέρει:

Αλβανοί, Βλάχοι, Βούλγαροι, αλλόγλωσσοι χαρήτε
κι' ετοιμασθήτε όλοι σας Ρωμαίοι να γενήτε
βαρβαρικήν αφήνοντας γλώσσαν, φωνήν και ήθη...
Δεν είναι πλέον δύσκολο να μάθετε Ρωμαϊκά
και να μην βαρβαρίζετε με λέξεις πέντε δέκα...
Ευπήσατε από τον βαθύν ύπνον της αμαθείας
Ρωμαϊκά γλώσσα μάθετε, μητέρα της Σοφίας.